

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3551

[Total No. of Pages : 4

[5109]-101

M.A./M.Sc. (Semester - I)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 101 : Strategic Studies

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any one in 500 words : **[20]**

- a) Explain the present status of Insurgency and Counter Insurgency in India with special focus to North East Region of India.
- b) Explain in detail the key elements of Chinese Nuclear strategy.

Q2) Answer any one in 500 words : **[20]**

- a) State the concept and theories of war.
- b) Discuss the role of Non-conventional warfare in the nuclear age.

Q3) Answer any two in 250 words each : **[20]**

- a) Explain US Nuclear strategy.
- b) State the evolution of Nuclear strategy.
- c) Explain the principles of Guerilla warfare.
- d) State the causes of war.

P.T.O

Q4) Write short notes on any four in 100 words each :

[20]

- a) Causes of Terrorism.
- b) Pakistan's Nuclear Strategy.
- c) Characteristics of total war.
- d) Theory of Deterrence.
- e) Key elements in Soviet strategy.
- f) Asymmetric warfare.

Total No. of Questions : 4]

P3551

[5109]-101

M.A./M.Sc. (Semester - I)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 101 : Strategic Studies

(2008 Pattern)

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1)** 500 शब्दांत उत्तर द्या (कोणताही एक) [20]
अ) भारताच्या उत्तर – पूर्व प्रांताचा विशेष संदर्भ देऊन सध्य परिस्थितीत असलेला विप्लववाद व प्रतिविप्लववाद स्पष्ट करा.
ब) चिनी आण्विक युद्ध नीतीचे प्रमुख घटक सविस्तर स्पष्ट करा.
- प्रश्न 2)** 500 शब्दांत उत्तर द्या (कोणताही एक) [20]
अ) युद्धाची संकल्पना आणि विविध सिद्धांत सांगा.
ब) आण्विक युगातील अपारंपारीक युद्धपद्धतीच्या भूमिके बाबत चर्चा करा.
- प्रश्न 3)** 250 शब्दांत उत्तरे द्या (कोणतेही दोन) [20]
अ) अमेरिकन आण्विक युद्धनीती स्पष्ट करा.
ब) आण्विक युद्धनीतीतील उत्क्रांती सांगा.
क) गनिमी युद्धपद्धतीची तत्वे स्पष्ट करा.
ड) युद्धाची कारणे सांगा.

प्रश्न 4) 100 शब्दांत टीपा द्या (कोणत्याही – चार)

[20]

- अ) दहशतवादाची कारणे
- ब) पाकिस्तानची आण्विक युद्धनीती
- क) सर्वकष युद्धाची वैशिष्टे
- ड) प्रशेधन सिद्धांत
- इ) सॉव्हिएत युद्धनीतीचे प्रमुख घटक
- फ) अनियमीत युद्धपद्धती

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3598

[Total No. of Pages : 4

[5109]-102

M.A./M.Sc. Def. Studies (Semester -I)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS. 1.2: GEO -POLITICS & MILITARY GEOGRAPHY

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate marks.*

Q1) Answer any one in 500 words. **[20]**

- a) Write a note on the scope and importance of the study of Geo-politics.

OR

- b) Critically evaluate application of geo-political thought in International politics.

Q2) Answer any one in 500 words. **[20]**

- a) Critically evaluate Role of geography in military planning.

OR

- b) Explain role of geography in air warfare.

Q3) Answer any two in 250 words. **[20]**

- a) Explain role of geography in Land warfare.
- b) Explain importance of logistics during war.
- c) Explain relationship between people psychology of border areas and national security.
- d) Explain importance of communication during war.

P.T.O.

Q4) Write short notes (any two)

[4×5=20]

- a) Counter insurgency strategies of India.
- b) Principles of strategic geography
- c) India's land border
- d) Rim-Land theory
- e) Sea power theory
- f) Transportation and communication

Total No. of Questions : 4]

P3598

[5109]-102

M.A./M.Sc. Def. Studies (Semester -I)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS. 1.2: GEO -POLITICS & MILITARY GEOGRAPHY

(2008 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना: 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) कोणत्याही एका प्रश्नाचे 500 शब्दात उत्तर लिहा. [20]

अ) भूराजकीय अभ्यासाची व्याप्ती आणि महत्व यावर टीप लिहा.

किंवा

ब) भू राजकीय विचारांचा आंतरराष्ट्रीय राजकारणामधील अनुप्रयोग याचे बारकाईने विश्लेषण करा.

प्रश्न 2) कोणत्याही एका प्रश्नाचे 500 शब्दात उत्तर लिहा. [20]

अ) लष्करी नियोजनामधील भूगोलाच्या भूमिकेचे बारकाईने मूल्यांकन करा.

किंवा

ब) हवाई युद्धामधील भूगोलाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) कोणत्याही दोन प्रश्नाची 250 शब्दात उत्तर लिहा. [2×10=20]

अ) भूयुद्धामधील भूगोलाची भूमिका स्पष्ट करा.

ब) युद्धकालामधील पुरवठा व्यवस्थेचे महत्व स्पष्ट करा.

क) सीमावर्ती भागातील लोकांची मानसिकता आणि राष्ट्रीय सुरक्षा यातील संबंध स्पष्ट करा.

ड) संप्रेषणाचे युद्धादरम्यानचे महत्व यावर चर्चा करा.

प्रश्न 4) थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही चार)

[4×5=20]

- अ) भारताचे प्रतीविप्लववादी धोरण
- ब) सामरिक भूगोलाची तत्वे
- क) भारताच्या भूसीमा
- ड) रिम-लँड सिद्धांत
- इ) सागरी शक्तीचा सिद्धांत
- फ) दळणवळण आणी संप्रेषण

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3552

[Total No. of Pages : 4

[5109]-103

M.A./M.Sc. (Semester - I)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 103 : International Relations

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any one of the following within 500 words : **[20]**

- a) Why a good international relations is most essential for the peace and prosperity of international society? Justify your answer.
- b) Examine the impact of economic liberalization and globalization on transfer of Military Technology.

Q2) Answer any one of the following within 500 words : **[20]**

- a) How has the post Second World War international system dealt with the demands for Nationalism?
- b) Explain about the 1989 changes in East Europe and its impact on world politics.

Q3) Answer any two of the following within 250 words : **[20]**

- a) What are the key features of post Soviet world order? Discuss.
- b) Why have some Third World countries seen the growth of Regionalism?
- c) Discuss about Game Theory and its impact on international relations.
- d) Highlight the validity of Non-Alignment in the changed world political situation.

P.T.O

Q4) Write short notes on any four in 100 words each :

[20]

- a) Detente
- b) Cold War
- c) WTO
- d) International Political Economy
- e) System Approach
- f) New Cold War

Total No. of Questions : 4]

P3552

[5109]-103

M.A./M.Sc. (Semester - I)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 103 : International Relations

(2008 Pattern)

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1)** 500 शब्दांत उत्तरे द्या. (कोणतेही एक) [20]
अ) आंतरराष्ट्रीय समाजाच्या शांतता आणि विकासासाठी आंतरराष्ट्रीय संबंध हे सोदाहपूर्ण (उत्तम) असणे का म्हणून आवश्यक आहे? समर्पक उत्तर द्या.
ब) आर्थिक उदारीकरण आणि जागतिकीकरणाचा लष्करी तंत्रज्ञानाच्या हस्तांतरावर झालेल्या परिणामाचे परिक्षण करा.
- प्रश्न 2)** 500 शब्दांत उत्तरे द्या. (कोणतेही – एक) [20]
अ) दुसऱ्या महायुद्धानंतर अस्तित्वात आलेल्या आंतरराष्ट्रीय पद्धतीने (व्यवस्थेने) राष्ट्रवादाच्या मागणीला कशाप्रकारे हाताळले?
ब) 1989 मधील पुर्व युरोपमध्ये झालेले बदल आणि त्याचा जागतिक राजकारणावर झालेला परिणाम स्पष्ट करा.
- प्रश्न 3)** 250 शब्दांत उत्तरे द्या. (कोणतेही – दोन) [20]
अ) सोव्हीएत रशियाच्या विभाजनानंतरच्या जागतिकव्यवस्थेचे प्रमुख गुणधर्म कोणते? चर्चा करा.
ब) तिसऱ्या जागातीक काही राष्ट्रामध्ये प्रादेशिकवाद वृद्धीगंत झाल्याचे निदर्शनास का येत आहे?
क) खेळाचा सिद्धान्त आणि त्याचा आंतरराष्ट्रीय संबंधावर झालेला परिणाम या बाबत चर्चा करा.

प्रश्न 4) 100 शब्दांत टिपा लिहा. (कोणत्याही – चार)

[20]

- अ) तनावशैथिल्य
- ब) शीतयुद्ध
- क) जागतिक व्यापार संघटना
- ड) आंतरराष्ट्रीय राजकीय अर्थव्यवस्था
- इ) सिस्टीम अप्रोच
- फ) नवीन शीतयुद्ध

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3553

[Total No. of Pages : 4

[5109]-104

M.A./M.Sc. (Semester - I)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 104 : National Security

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer in 500 words (any one) : [20]

- a) Explain the India's nuclear policy and its implication on South Asian Security.
- b) State the impact of political, economical and military development in India and Pakistan on India-Pak relation.

Q2) Answer in 500 words (any one) [20]

- a) What is old and new Diplomacy? Explain difference between old & new diplomacy.
- b) Describe the factors of National Power.

Q3) Answer in 250 words (any two) : [20]

- a) Explain the relations between India & USA.
- b) State the causes and measures of Terrorism.
- c) What are the challenges to non-alignment movement.
- d) Explain the meaning and concept of National Security.

P.T.O

Q4) Write short notes in 100 words (any 4) :

[20]

- a) Indo-China disput.
- b) National interest.
- c) Concept of arms control.
- d) Balance of Power.
- e) Nationalism.
- f) India and West Asia.

Total No. of Questions : 4]

P3553

[5109]-104

M.A./M.Sc. (Semester - I)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 104 : National Security

(2008 Pattern)

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1)** 500 शब्दात उत्तरे द्या (कोणताही – एक) [20]
अ) भारताच्या आण्विक धोरणाचे दक्षिण आशियाच्या सुरक्षेवर झालेले परिणाम स्पष्ट करा.
ब) भारत पाकिस्तान संबंधावर त्या देशातील राजकीय, आर्थिक आणि लष्करी विकासाचा परिणाम सांगा.
- प्रश्न 2)** 500 शब्दात उत्तरे द्या (कोणताही – एक) [20]
अ) जुना आणि नवा राजनय म्हणजे काय? त्यांच्यातील फरक स्पष्ट करा.
ब) राष्ट्रशक्तीच्या घटकांचे वर्णन करा.
- प्रश्न 3)** 250 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही – दोन) [20]
अ) भारत आणि अमेरिका यांच्यातील संबंध स्पष्ट करा.
ब) दहशतवादाची कारणे आणि उपाय स्पष्ट करा.
क) अलिप्तता चळवळी पुढील आव्हाने कोणती
ड) राष्ट्रीय सुरक्षेचा अर्थ आणि संकल्पना स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) 100 शब्दात टीपा लिहा (कोणत्याही – चार)

[20]

- अ) भारत – चीन विवाद
- ब) राष्ट्रीय हीन
- क) शस्त्रनियंत्रणाची संकल्पना
- ड) सत्तेचा समतोल
- इ) राष्ट्रवाद
- फ) भारत आणि पश्चिम आशिया

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3554

[Total No. of Pages : 4

[5109]-201

M.A./M.Sc. (Semester - II)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 203 : Peace and Conflict Studies

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer in 500 words (any one) : **[20]**

- a) Explain importance and scope of conflict and peace studies in world politics.
- b) What is disarmament? Discuss about the difficulties in disarmament as an instrument of international peace.

Q2) Answer in 500 words (any one) **[20]**

- a) Discuss U.N. charter provisions to the methods of pacific settlement of disputes.
- b) Explain Marxian view on various types of conflict leading to war.

Q3) Answer in 250 words (any two) : **[20]**

- a) Discuss role of regional organization in regional security.
- b) Discuss relations between national interest and morality.
- c) Explain Gandhian approaches and high light on its relevance in world politics.
- d) Write a note on the role of war in making modern world.

P.T.O

Q4) Write short notes on (any four) :

[20]

- a) Confidence building measures.
- b) Instruments of national policies.
- c) Legal means for conflict resolution.
- d) Peacemaking in world politics.
- e) Human security.
- f) Conflict and manmade environment.

Total No. of Questions : 4]

P3554

[5109]-201

M.A./M.Sc. (Semester - II)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 203 : Peace and Conflict Studies

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1)** 500 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही – एक) [20]
- अ) जागतिक राजकारणातील संघर्ष आणि शांतता अभ्यासाचे महत्व आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.
ब) निशस्त्रीकारणाची व्याख्या देऊन आंतरराष्ट्रीय शांतता प्रस्थापित करण्याचे एक साधन म्हणून निशस्त्रीकरणाच्या मार्गात येणाऱ्या विविध अडचणीबाबत चर्चा करा.
- प्रश्न 2)** 500 शब्दात उत्तर द्या (कोणतेही – एक) [20]
- अ) शांतता-वाटाघाटीच्या मार्गाने समस्या निकाली काढण्यासाठी संयुक्त राष्ट्रांच्या सनदेत (घटनेत) सुचविलेल्या विविध पद्धती बाबत चर्चा करा.
ब) युद्धाच्या दिशेने जाणाऱ्या विविध संघर्षांच्या प्रकार बाबत मार्क्सवादी दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
- प्रश्न 3)** 250 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही – दोन) [20]
- अ) प्रादेशिक सुरक्षेच्या संदर्भात प्रादेशिक संघटनाची भूमिका चर्चा करा
ब) राष्ट्रीय हित आणि नैतिकता यातील संबंधाविषयी चर्चा करा.
क) गांधीवादी दृष्टीकोन स्पष्ट करून त्याचा जागतिक राजकारणाशी असलेला संबंध यावर प्रकाश स्रोत टाका.
ड) जग आधुनिक बनविण्यासंदर्भात युद्धाची भूमिका यावर टिपण लिहा.

प्रश्न 4) थोडक्यात टीपा द्या (कोणत्याही – चार)

[20]

- अ) विश्वास वृद्धीगत करण्याबाबतचे उपाय
- ब) राष्ट्रीयधोरणाचे साधन
- क) संघर्ष निवारणाचे वैधानिक पर्याय (उपाय)
- ड) जागतिक राजकारणातील शांततेबाबतचे प्रभाव
- इ) मानवी सुरक्षा
- फ) संघर्ष आणि मानवनिर्मित पर्यावरण

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3555

[Total No. of Pages : 4

[5109]-202

M.A./M.Sc. (Semester - II)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 202 : Defence Organization of India (Compulsory)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any one of the following within 500 words : **[20]**

- a) Explain, how Cabinet Committee on Security works? Give its role, functions and important strategic decisions in the management of land borders since 2005.
- b) Why Ex-Servicemen are expressing their dissatisfaction with the Government? Discuss your plan and suggestions about the sound rehabilitation programme of Ex-Servicemen.

Q2) Answer any one of the following within 500 words : **[20]**

- a) Write an essay on National Security Council.
- b) Do you think that Defence Technology Council is applying indigenous (native) technical know-now to our defence requirements? Submit your view.

Q3) Answer any two of the following within 250 words : **[20]**

- a) Explain the role of National Security Advisor.
- b) Explain about the achievement of HAL.
- c) Critically examine the role of IAF in Uttarakhand flood in June 2013.
- d) Explain the functions of Dept. of Defence Production.

P.T.O

Q4) Write short notes on any four :

[20]

- a) Rashtriya Rifles.
- b) Defence Procurement Board.
- c) Intelligence Bureau.
- d) ITBP.
- e) Andaman Nicobar Command.
- f) Production of Ships in India.

Total No. of Questions : 4]

P3555

[5109]-202

M.A./M.Sc. (Semester - II)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 202 : Defence Organization of India (Compulsory)

(2008 Pattern)

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) 500 शब्दात उत्तर द्या (कोणतेही – एक) [20]

- अ) कॅबिनेट कमिटीचे सुरक्षासंबंधी कामकाज कसे चालते? 2005 पासून भूसीमा व्यवस्थापनासंबंधी घेतलेले महत्त्वपूर्ण सामरिकनिर्णय कार्ये आणि भूमिका स्पष्ट करा.
ब) सरकारविषयी माजी सैनिक असंतोष का प्रकट करतात? माजी सैनिकांचे पुर्नवसन करण्याबाबत उत्तम प्रस्ताव व नियोजनाबाबत चर्चा करा.

प्रश्न 2) 500 शब्दात उत्तर द्या (कोणतेही – एक) [20]

- अ) 'राष्ट्रीय सुरक्षा मंडळ' यावर निबंध लिहा.
ब) संरक्षणविषयक गरजांची पूर्तता करण्यासाठी 'संरक्षण तंत्रज्ञान मंडळ' मुलभुत स्वदेशी तंत्रज्ञानाचा वापर करत आहे असे आपणास वाटते का? आपले मत नोंदवा.

प्रश्न 3) 250 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही – दोन) [20]

- अ) राष्ट्रीय सुरक्षा सल्लागाराची भूमिका.
ब) एच. ए. एल. च्या उपलब्धता (अचिव्हमेंटस) स्पष्ट करा.
क) जुन 2013 च्या उत्तराखंडातील जलप्रक्यात भारतीय हवाई दलाच्या भुमिकेचे टिकात्मक परिक्षण.
ड) संरक्षण उत्पादन विभागाची कार्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) 100 शब्दात उत्तरे द्या (कोणत्याही – चार)

[20]

- अ) राष्ट्रीय राईफलस्.
- ब) संरक्षणविषयी गरजाची पुर्तता करणारे मंडळ.
- क) इन्टीफीजन्स ब्युरो.
- ड) आय. टी. बी. पी.
- इ) अंदमान-निकोबार कमान्ड.
- फ) भारतातील जहाज उत्पादन.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3556

[Total No. of Pages : 4

[5109]-203

M.A./M.Sc. (Semester - II)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 201 : Indian Military History

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer in 500 words (Any one) : **[20]**

- a) Write a critical note on the military traditions of India.
- b) Write a note on the characteristics of military system of India during ancient period.

Q2) Answer in 500 words (Any one) **[20]**

- a) Highlight about the nature of Indian military resistance to the British expansion.
- b) Describe the first battle of Panipat and explain how it was a milestone in the military history of India.

Q3) Answer in 250 words (Any two) : **[20]**

- a) Assess Shivaji as a 'Military Leader'.
- b) Explain the rise of Presidency Armies and its impact on military system.
- c) Highlight on the causes of Maratha defeat at the third battle of Panipat.
- d) Write in brief military system of Sikhs.

P.T.O

Q4) Write short notes on (Any four) :

[20]

- a) Rajput Military Traditions.
- b) Command structure of British Army.
- c) Anglo-Maratha war.
- d) Kautilya's philosophy of war.
- e) Anglo-Sikhs wars.
- f) Battle of Somnath.

Total No. of Questions : 4]

P3556

[5109]-203

M.A./M.Sc. (Semester - II)

संरक्षण आणि सामरिकशास्त्र

DS - 201 : भारतीय सैन्य इतिहास

(2008 Pattern)

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1)** 500 शब्दात उत्तर द्या (कोणतेही – एक) [20]
अ) “भारताच्या लष्करी परंपरां” यावर टिकात्मक टिपण लिहा.
ब) प्राचीन कालखंडातील भारतीय सैन्य पद्धतीची वैशिष्ट्ये यावर टीपण लिहा.
- प्रश्न 2)** 500 शब्दात उत्तर द्या (कोणतेही – एक) [20]
अ) ब्रिटीशांच्या विस्तारवादाला विरोध करण्यासाठी भारताने केलेल्या लष्करी विरोधाचे स्वरूप यावर प्रकाशझोत टाका.
ब) पानिपतच्या पहिल्या लढाईचे वर्णन करून ही लढाई भारताच्या लष्करी इतिहासात कशाप्रकारे एक “मैलाचा दगड” आहे हे स्पष्ट करा.
- प्रश्न 3)** 250 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही – दोन) [20]
अ) शिवाजी एक लष्करी नेता – परिक्षण करा.
ब) प्रेसिडेन्सी आर्मीचा उदय आणि त्याचा सैन्यपद्धतीवर झालेला परिणाम स्पष्ट करा.
क) पानिपतच्या तिसऱ्या लढाईत मराठ्यांच्या झालेल्या पराभवाची कारणे यावर प्रकाशझोत टाका.
ड) शीख सैन्य पद्धती थोडक्यात लिहा.

प्रश्न 4) 100 शब्दात टीपा लिहा. (कोणतेही – चार)

[20]

- अ) राजपुताच्या लष्करी परंपरा
- ब) ब्रिटीशआर्मीचे कमान्ड स्ट्रक्चर
- क) ब्रिटीश-मराठा युद्ध
- ड) कौटिल्याचे युद्ध तत्वज्ञान
- इ) ब्रिटीश-शीख युद्ध
- फ) सोमनाथची लढाई

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3557

[Total No. of Pages : 4

[5109]-204

M.A./M.Sc. (Semester - II)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 204 : Research Methodology

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any one of the following within 500 words : **[20]**

- a) Discuss the Philosophy and relevance of research in social sciences.
- b) Discuss the various stages of scientific research.

Q2) Answer any one of the following within 500 words : **[20]**

- a) What is conceptualization? Also, discuss the steps in conceptualization of problem.
- b) Discuss the significance of Applied research.

Q3) Answer any two of the following within 250 words : **[20]**

- a) Why and what should be included in research proposal (synopsis)? Explain.
- b) Bring out the role of research in the development of "Military Science".
- c) Explain the justification of writing research report.
- d) Explain the sources of stating a problem.

P.T.O

Q4) Write short notes on any four in 100 words each :

[20]

- a) Secondary Data.
- b) Cluster Sampling.
- c) Advantages of Telephonic interview.
- d) Significance of research design.
- e) Historical Research (with special reference to Maratha Military History).
- f) Characteristics of scientific methods.

Total No. of Questions : 4]

P3557

[5109]-204

M.A./M.Sc. (Semester - II)

संरक्षण आणि सामरिकशास्त्र

DS - 204 : संशोधन पद्धती

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1)** 500 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही – एक) [20]
अ) सामाजिक शास्त्रातील संशोधनाचे तत्वज्ञान आणि संबंध याबाबत चर्चा करा.
ब) वैज्ञानिक संशोधनातील विविध टप्पे (पायऱ्या) या विषयी चर्चा करा.
- प्रश्न 2)** 500 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही – एक) [20]
अ) कन्स्पश्यनायलेजशन म्हणजे काय ? ते सांगुन कन्स्पश्यनायलेजशन मधील समस्याच्या पायऱ्या (टप्पे) बाबत चर्चा करा.
ब) अप्लार्ड रिसर्चच्या महत्वाबद्दल चर्चा करा.
- प्रश्न 3)** 250 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही – दोन) [20]
अ) संशोधन प्रस्तावात (सिनाॅपसिस) कोणत्या मुद्द्याचा व का म्हणुन समावेश करण्यात यावा ? स्पष्ट करा.
ब) सैन्य विज्ञानाच्या विकासातील संशोधनाची भूमिका स्पष्ट करा.
क) संशोधन अहवाल लिखाणाबाबतचे स्पष्टीकरण स्पष्ट करा.
ड) समस्यानिश्चीतीचे उगमस्तोत्रे.

प्रश्न 4) थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही – चार)

[20]

- अ) दुय्यम स्तोत्रे
- ब) क्लस्टर सॅम्पलींग
- क) दुरध्वनीद्वारे घेतलेल्या मुलाखतीचे लाभ
- ड) संशोधन आराखड्याचे महत्व
- इ) मराठ्यांच्या लष्करी इतिहासाचा विशेष संदर्भ ऐतिहासिक संशोधन
- फ) वैज्ञानिक पद्धतीचे वैशिष्ट्ये

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3558

[Total No. of Pages : 4

[5109]-301

M.A./M.Sc. (Semester - III)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 301 : Defence Economics

(2008 Pattern) (Optional Paper)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate marks.*
- 3) All questions carry equal marks.*

Q1) Answer in 500 words (any one) : [20]

- a) Explain relationship between war and Economy.

OR

- b) "Defence and Development go side by side". Do you agree? Justify your answer.

Q2) Answer in 500 words (any one) : [20]

- a) Discuss Economic theories of Defence.

OR

- b) Explain trends in India's Defence expenditure since 1990's.

Q3) Answer in 250 words (any two) : [20]

- a) How parliament controls over defence budget? Explain.
- b) Write a note on defence production in India.
- c) Explain structure of India's defence budget.
- d) Discuss rationale for arms production in the third world countries.

P.T.O

Q4) Answer in 100 words (any four) :

[20]

- a) Explain why is price control necessary during war.
- b) Write on contributory elements of war potential.
- c) Discuss India's five year defence plan.
- d) Write a note on the methods of war finance.
- e) Discuss merits of performance Budgets.
- f) Explain determinants of security expenditure.

Total No. of Questions : 4]

P3558

[5109]-301

M.A./M.Sc. (Semester - III)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 301 : Defence Economics

(2008 Pattern) (Optional Paper)

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1)** 500 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) [20]
अ) युद्ध आणि अर्थव्यवस्था यांच्यातील पुरक स्पष्ट करा.
किंवा
ब) 'संरक्षण आणि विकास हे दोघेही बरोबरीने जातात' हे आपल्याला मान्य आहे का? तुमच्या उत्तरात न्याय द्या.
- प्रश्न 2)** 500 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) [20]
अ) संरक्षणाचे सिद्धांत यावर चर्चा करा.
ब) 1990 नंतरच्या भारताच्या संरक्षण खर्चाचे कल स्पष्ट करा.
- प्रश्न 3)** 250 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [20]
अ) संसद संरक्षण अर्थसंकल्पावर कसे नियंत्रण ठेवते हे स्पष्ट करा.
ब) भारताच्या संरक्षण उत्पादन टिप लिहा.
क) भारताचे संरक्षण खर्चाचे संरचना स्पष्ट करा.
ड) तीसचा जगातील सरक्षण उत्पादनाचे बुद्धीप्रामाण्यवार यावर चर्चा करा.

प्रश्न 4) 100 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

[20]

- अ) युद्ध कालखंडात किमतीवर नियंत्रण का आवश्यक आहे ते स्पष्ट करा.
- ब) युद्ध क्षमतेचे – 'Contributory elements' यावर लिहा
- क) भारताचे पंचवार्षिक संघटण योजना यावर चर्चा करा.
- ड) 'War finance' च्या योजना यावर टिप लिहा.
- इ) अर्थसंकल्पाचे सादरीकरणाचे गुणवत्ता यावर चर्चा करा.
- फ) सुरक्षा खर्चाचे घटक स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3559

[Total No. of Pages : 4

[5109]-302

M.A./M.Sc. (Semester - III)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 302 : Science, Technology and National Security

(2008 Pattern) (Compulsory Paper)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *All questions carry equal marks.*

Q1) Answer in 500 words (any one) : **[20]**

- a) Discuss the impact of developing technologies on Military Doctrine and conduct of warfare.
- b) How the power and energy have a direct impact and influence on the quality of service in various socio-economic fields? Explain.

Q2) Answer in 500 words (any one) : **[20]**

- a) Explain the application of technologies in logistic management and inventory control.
- b) Discuss the use of new technologies in Aircraft and ships manufacturing.

Q3) Answer in 250 words (any two) : **[20]**

- a) Explain the military application of electronic technology.
- b) What are the military application of space-Borne Assets?
- c) What is intelligence based warfare?
- d) Write the role of technologies in the development of dimensions of warfare.

P.T.O

Q4) Answer in 100 words (any four) :

[20]

- a) Missile Technology.
- b) Bio Technology.
- c) Vehicle Technology.
- d) Nuclear Energy.
- e) Radar Technology.
- f) Material Science.

Total No. of Questions : 4]

P3559

[5109]-302

M.A./M.Sc. (Semester - III)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 302 : Science, Technology and National Security

(2008 Pattern) (Compulsory Paper)

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
  - 2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
  - 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

-
- प्रश्न 1)** 500 शब्दांत उत्तरे द्या (कोणतेही एक) [20]
- अ) विकसनशील तंत्रज्ञानाचा लष्करी सिद्धांतावर आणि युद्ध हाताळण्यासाठी त्याचा परिणाम यावर चर्चा करा.
  - ब) सामाजिक आणि आर्थिक क्षेत्रात शक्ती आणि ऊर्जा हे कसे प्रत्यक्ष परिणाम कारक ठरतात व गुणवत्ता आणि सेवा देण्यासाठी कसे परिणामकारक असतात? हे स्पष्ट करा.
- प्रश्न 2)** 500 शब्दांत उत्तरे द्या (कोणतेही एक) [20]
- अ) पुरवठा व्यवस्थापनासाठी तंत्रज्ञानाचे उपयोग आणि inventory control हे स्पष्ट करा.
  - ब) हवाई आणि जहाजेसाठी नवीन तंत्रज्ञानाचा वापर यावर चर्चा करा.
- प्रश्न 3)** 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) [20]
- अ) लष्करी क्षेत्रात electronic technology चा वापर स्पष्ट करा.
  - ब) Space Borne Assets साथ लष्करी वापर काय आहे.
  - क) Intelligence based warfare काय आहे?
  - ड) तंत्रज्ञानाचा विज्ञानामुळे युद्धपद्धतीचे त्रिमितीय स्वरूप व तंत्रज्ञानाचे कार्ये यावर लिहा.

प्रश्न 4) 100 शब्दांत उत्तरे द्या (कोणतेही चार)

[20]

- अ) क्षेपणास्त्रे तंत्रज्ञान
- ब) जैव तंत्रज्ञान
- क) Vehicle Technology
- ड) आण्वीक ऊर्जा
- इ) राडार Technology
- फ) मटेरिअल सायन्स

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3560

[Total No. of Pages : 4

[5109]-303

M.A./M.Sc. (Semester - III)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

**DS - 304 : Evolution of Strategic Thought (Pre-1945)
(2008 Pattern) (Optional Paper)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *All questions carry equal marks.*

Q1) Answer in 500 words (any one) :

[20]

- a) Explain Douhet's theory of Air Power.

OR

- b) Discuss Kautilya's strategic thought on war and defence policies.

Q2) Answer in 500 words (any one) :

[20]

- a) Write a note on industrial Revolution and its impact on military affairs.

OR

- b) Explain French colonial warfare and its impact on First World War.

Q3) Answer in 250 words (any two) :

[20]

- a) Explain the views of Sun-Tzu on security.
- b) Discuss A.T. Mahan's theory of Sea-power.
- c) State strategic thought of Alfred Von Schlieffen.
- d) Write a note on American civil war.

P.T.O

Q4) Answer in 100 words (any four) :

[20]

- a) Explain the concept of Deterrence.
- b) Discuss military thoughts of Henri-Jomini.
- c) Explain views of Machiavelli on warfare.
- d) Discuss characteristics of Total war.
- e) State tactical doctrine of Blitzkrieg.
- f) Discuss role of ideology in military planning.

Total No. of Questions : 4]

P3560

[5109]-303

M.A./M.Sc. (Semester - III)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 304 : Evolution of Strategic Thought (Pre-1945)

(2008 Pattern) (Optional Paper)

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
  - 2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
  - 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

-
- प्रश्न 1)** 500 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही – एक) [20]
- अ) डुहेटचा हवाई शक्तीचा सिद्धांत स्पष्ट करा.
  - ब) कौटिल्याचे युद्ध आणि संरक्षण धोरणाबाबत सामरिक विचार यावर चर्चा करा.
- प्रश्न 2)** 500 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही – एक) [20]
- अ) औद्योगिक – क्रांतीचा लष्करी घडामोडीवर परिणाम यावर टिप लिहा.
  - ब) फ्रेंच वसाहत युद्धपद्धतीचा पहिल्या महायुद्धावर परिणाम स्पष्ट करा.
- प्रश्न 3)** 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही – दोन) [20]
- अ) सन नतु सुरक्षा बाबतचे विचार स्पष्ट करा.
  - ब) अ. टि. महान सागरी सिद्धांत – यावर चर्चा करा.
  - क) अल्फ्रेड वॉन स्लायफन यांचे सामरिक विचार स्पष्ट करा.
  - ड) अमेरिकेचे नागरी युद्ध यावर टिपा लिहा

प्रश्न 4) 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही – चार)

[20]

- अ) भयाची व्याप्ती स्पष्ट करा.
- ब) हेन्री ज्योमेनीचे लष्करी विचार यावर चर्चा करा.
- क) मॅकव्हीलीचे युद्ध पद्धतीबाबतचे विचार स्पष्ट करा.
- ड) पुर्ण युद्धाचे वैशिष्ट्ये यावर चर्चा करा.
- इ) ब्लीजक्रींग ची टैक्टीकल सिद्धांत लिहा.
- फ) लष्करी नियोजनात विचारधारेचे कार्ये यावर चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3561

[Total No. of Pages : 4

[5109]-304

M.A./M.Sc. (Semester - III)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 305 : International Organisation

(2008 Pattern) (Optional Paper)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *All questions carry equal marks.*

Q1) Answer in 500 words (any one) : [20]

a) Explain objectives and basic principles of the United Nations.

OR

b) Describe power and functions of the international court of justice.

Q2) Answer in 500 words (any one) [20]

a) Bring out the various provisions of the U.N. on the collective security system.

OR

b) Discuss the role of U.N. in the field of arms control and disarmament.

Q3) Answer in 250 words (any two) : [20]

a) Explain functions of the Economic and Social council.

b) Write a note on 'history of war crimes'.

c) Describe power and functions of General Assembly.

d) Explain role of U.N.O in Collective Security System.

P.T.O

Q4) Answer in 250 words (any four) :

[20]

- a) Explain the causes of failure of League of Nations.
- b) Discuss functions of the International Court of Justice (ICJ).
- c) Write a note on the techniques of amicable settlement of disputes specified in the charter.
- d) Comment on reforming the United Nations.
- e) Discuss current trends in world order and the role of U.N.O. in it.
- f) Explain the role of U.N.O in Regional Security System.

Total No. of Questions : 4]

P3561

[5109]-304

M.A./M.Sc. (Semester - III)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 305 : International Organisation

(2008 Pattern) (Optional Paper)

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
3) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

-
- प्रश्न 1)** 500 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही एक) [20]
अ) संयुक्त राष्ट्रांचे उद्देश आणि मुलभूत तत्वे स्पष्ट करा.
ब) आंतरराष्ट्रीय न्यायलयाचे – कार्ये आणि अधिकार विवेचन करा.
- प्रश्न 2)** 500 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही एक) [20]
अ) सामुहिक सुरक्षेचे पद्धतीसाठी संयुक्त राष्ट्रातील विविध तरतुदी – पुढे आणा.
ब) शस्त्र नियंत्रण आणि शस्त्र कपाती बाबत संयुक्त राष्ट्रांचे कार्ये यावर चर्चा करा.
- प्रश्न 3)** 250 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) [20]
अ) सामाजिक आणि आर्थिक मंडळाचे अधिकार स्पष्ट करा.
ब) 'युद्ध कैद्यांचा इतिहास' यावर टिप लिहा.
ब) आमसभेचे अधिकार आणि कार्ये बाबत विवेचन करा.
क) सामुहिक सुरक्षाबाबत युनोचे कार्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) 100 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही – चार)

[20]

- अ) राष्ट्रसंघाचे – अपशदी होण्याचे कारणे स्पष्ट करा.
- ब) आंतरराष्ट्रीय न्यायलयाचे – कार्ये – यावर चर्चा करा.
- क) चार्टरच्या द्वारे शांततेद्वारे – प्रश्न सोडविण्याचे तंत्र यावर टिप लिहा.
- ड) संयुक्त राष्ट्रांचे पुर्नरचना यावर भाष्य करा.
- इ) सध्याची जागतिक क्रमवारी बघता युनोचे कार्ये यावर चर्चा करा.
- फ) युनोचे विभागीय सुरक्षा पद्धतीसाठी कार्ये स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3562

[Total No. of Pages : 4

[5109]-305

M.A./M.Sc. (Semester - III)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 306 : Defence Journalism

(2008 Pattern) (Optional Paper)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *All questions carry equal marks.*

Q1) Answer in 500 words (any one) : **[20]**

- a) Discuss the qualifications, duties and responsibilities of Journalists.
- b) Discuss the structure of Ministry of Defence.

Q2) Answer in 500 words (any one) **[20]**

- a) Explain the characteristics and impact of Mass Media.
- b) Write an essay on 'Media and Military'.

Q3) Answer in 250 words (any two) : **[20]**

- a) Write a news on 'Ongoing insurgency in Kashmir'.
- b) Write an editorial on 'Causes of Naxalism'.
- c) What specialization is needed to become Defence Journalist?
- d) Write an article "Justifying the nuclear programme of India".

P.T.O

Q4) Answer in 100 words (any four) :

[20]

- a) Infotainment
- b) Agenda Setting.
- c) Media Activism.
- d) Role of T.V. in Society.
- e) Journalism as a profession.
- f) Scope of Defence Journalism.

Total No. of Questions : 4]

P3562

[5109]-305

M.A./M.Sc. (Semester - III)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 306 : Defence Journalism

(2008 Pattern) (Optional Paper)

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
  - 2) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
  - 3) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

-
- प्रश्न 1)** 500 शब्दात उत्तरे लिह (कोणतेही – एक) [20]
- अ) पत्रकाराचे शिक्षण, कार्य आणि जबाबदारी यावर चर्चा करा.
ब) संरक्षण यंत्राचे कार्यालयाचे संरचना स्पष्ट करा.
- प्रश्न 2)** 500 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही – एक) [20]
- अ) मास मेडिया या वैशिष्ट्ये आणि परिणाम स्पष्ट करा.
ब) 'प्रसारमध्यमे आणि लष्कर' यावर निबंध लिहा.
- प्रश्न 3)** 250 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही – दोन) [20]
- अ) 'काश्मीर मधील पुटिरवाद' यावर बातमी तयार करा.
ब) 'नक्षलवादाचे कारणे' यावर संपादकीय लिहा.
क) संरक्षण पत्रकारितेसाठी काय विशेष उदये गरजेचे आहे.
ड) भारताचा आण्वीक कार्यक्रम' न्यायदेणार लेय लिहा.

प्रश्न 4) 100 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही – चार)

[20]

- अ) करमणुक
- ब) Agenda setting
- क) प्रसारमध्यमे अॅक्टीव्हिझम
- ड) T.V. आणि समाजाचे कार्ये
- इ) पत्रकारिता एक व्यवसाय
- फ) संरक्षण पत्रकारिताची व्याप्ती

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3563

[Total No. of Pages : 4

[5109]-306

M.A./M.Sc. (Semester - III)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 303 : Strategic Survey

(2008 Pattern) (Optional Paper)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *All questions carry equal marks.*

Q1) Answer in 500 words (any one) : **[20]**

- a) 'Terrorism' is a serious threat to human security. Do you agree? Justify.

OR

- b) Explain current trends in world order and the role of U.N.O.

Q2) Answer in 500 words (any one) **[20]**

- a) Explain Geo-strategic importance of Iron in the West Asia.

OR

- b) Discuss ethnic conflict in Srilanka and its impact on internal structure of that society.

Q3) Answer in 250 words (any two) : **[20]**

- a) Explain Economic crisis in the U.S.A and its impact on the world economy.
- b) Discuss Nuclear Nonproliferation and the role of U.S.A.
- c) Explain role of European union in world order.
- d) Discuss recent developments in Jammu and Kashmir.

P.T.O

Q4) Answer in 100 words (any four) :

[20]

- a) Discuss India-Pakistan axis of conflict.
- b) Explain India's maritime security policies.
- c) Discuss Resurgence of Russia and its impact on Europe.
- d) Explain technological dimensions of security.
- e) Write a note on the India's search for major power status.
- f) Discuss relationship between Economy and Military power.]

Total No. of Questions : 4]

P3563

[5109]-306

M.A./M.Sc. (Semester - III)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 303 : Strategic Survey

(2008 Pattern) (Optional Paper)

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) 500 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) [20]

- अ) 'दहशतवाद' हा मानवी सुरक्षासाठी धोका आहे. यास आपण सहमत आहे का? न्याय द्या.
ब) सध्याचे जागतीक कल आणि संयुक्त राष्ट्रांचे कार्य स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) 500 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) [20]

- अ) ईराणचे भूमध्य आशियातील – सामरिक महत्व स्पष्ट करा.
ब) श्रीलंकेतील वांशीक प्रश्न आणि त्याचा सामाजीक संरचनेवर झालेला परिणाम यावर चर्चा करा.

प्रश्न 3) 250 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [20]

- अ) अमेरिकेतील आर्थिक संकट आणि जागतीक अर्थव्यवस्थेवर परिणाम हे स्पष्ट करा.
ब) अमेरिकेचे अणु प्रसार कुस्ती साठी कार्य यावर चर्चा करा.
क) जागतीक क्रमवारीत युरोपीयन युनीयन चे कार्य स्पष्ट करा.
ड) जम्मू काश्मीर मधील सध्याचे स्थिती यावर चर्चा करा.

प्रश्न 4) 100 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

[20]

- अ) भारत – पाकिस्तान संघर्षाचे टोक
- ब) भारताच्या मरेटाईम सुरक्षेचे धोरण
- क) रशियाचे पुर्नजीवन आणि युरोपवर परिणाम
- ड) तंत्रज्ञानाचे सुरक्षेचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- इ) भारताचे महासत्ते साठी वाटचाल यावर टिप लिहा.
- फ) लष्करी शक्ती आणि अर्थव्यवस्था यांच्यातील संबध यावर चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3564

[Total No. of Pages : 4

[5109]-307

M.A./M.Sc. (Semester - III)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 307 : Internal Security and Role of State

(2008 Pattern) (Optional Paper)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *All questions carry equal marks.*

Q1) Answer in 500 words (any one) : **[20]**

- a) Discuss the Naxalism problems in India.
- b) How can we solve the Kashmir issue? Suggest measures.

Q2) Answer in 500 words (any one) **[20]**

- a) Discuss about on going LIC in North East of India.
- b) Why socio-economic dimensions should be more strong to strengthen the internal security?

Q3) Answer in 250 words (any two) : **[20]**

- a) How to stop urban terrorism in India?
- b) Why the role of media is necessary in security issues?
- c) Why Pakistan based ISI is creating internal security problems in India?
- d) Why the neutralisation of Red corridor is on priority to India's internal security?

P.T.O

Q4) Answer in 100 words (any four) :

[20]

- a) Role of State.
- b) Role of Civil Society.
- c) Upgradation of Second line of Defence.
- d) Concept of SEZ.
- e) Social Integration.
- f) Political Stability.

Total No. of Questions : 4]

P3564

[5109]-307

M.A./M.Sc. (Semester - III)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 307 : Internal Security and Role of State

(2008 Pattern) (Optional Paper)

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
3) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1)** 500 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही – एक) [20]
अ) भारतातील नक्षलवादाचे प्रश्न यावर चर्चा करा.
ब) आपण काश्मीर प्रश्न कसा सोडवू शकतो? त्यासाठी उपाययोजना सुचवा.
- प्रश्न 2)** 500 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही – एक) [20]
अ) उत्तर पूर्व राज्यातील – कमी तीव्रतेचे संघर्ष यावर चर्चा करा.
ब) अंतर्गत सुरक्षेसाठी सामाजिक आर्थिक घटक जास्त क्षमतेचे असणे गरजेचे आहे.
- प्रश्न 3)** 250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही – दोन) [20]
अ) भारतातील शहरी दहशतवाद कसा थांबवू शकतो.
ब) सुरक्षा विषयात प्रसार माध्यमांची भूमिका का महत्वाची आहे.
क) भारतात पाकिस्तान पुरस्कृत ISI संघटना अंतर्गत सुरक्षेचे प्रश्न का निर्माण करित आहे?
ड) भारताच्या अंतर्गत सुरक्षेबाबत रेड कॉरिडोरमध्ये शांतता प्रस्थापीत करणे कसे गरजेचे आहे.

प्रश्न 4) 100 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही – चार)

[20]

- अ) राज्याचे कार्ये
- ब) नागरी समाजाचे कार्ये
- क) सेकंड लाईन ऑफ डिफेन्सची आधुनीकीकरण
- ड) SEZ ची व्याप्ती
- इ) सामाजिक एकात्मता
- फ) राजकीय स्थैर्य

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3565

[Total No. of Pages : 4

[5109]-401

M.A./M.Sc. (Semester - IV)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 402 : Indian Maritime Security

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any one of the following within 500 words : **[20]**

- a) What are the new challenges to maritime security? Discuss in details?
- b) Examine various dimensions of maritime security.

Q2) Answer any one of the following within 500 words : **[20]**

- a) Do you agree that India's maritime military strategy should now switch over to the concept of "Power Projection Navy"? Give your opinions.
- b) Evaluate new threats to maritime trade with special focus on terrorist attack.

Q3) Answer any two of the following within 250 words : **[20]**

- a) Explain the role of Coast Guard in maritime security.
- b) Explain the role of Merchant Navy in national development.
- c) Explain about the achievement of Indian Navy in 1971 war.
- d) Explain about power rivalry in Indian Ocean.

P.T.O

Q4) Write short notes on any four :

[20]

- a) LTTE.
- b) Ocean as an Asset.
- c) Security of seafarers.
- d) Marine pollution and its protections.
- e) Strategic importance of Islands.
- f) Terrorist attack from sea.

Total No. of Questions : 4]

P3565

[5109]-401

M.A./M.Sc. (Semester - IV)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 402 : Indian Maritime Security

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) 500 शब्दात उत्तरे द्या. (कोणतेही – एक) [20]

- अ) सागरी सुरक्षेची नवीन आव्हाने कोणती? सविस्तर चर्चा करा.
ब) सागरी सुरक्षेच्या विविध पैलूंचे परिक्षण करा.

प्रश्न 2) 500 शब्दात उत्तरे द्या. (कोणतेही – एक) [20]

- अ) “भारताची सागरी युद्धनिति आता शक्ती प्रदर्शन करणारे नौदल” अशीच असली पाहिजे. आपण सहमत आहात काय? आपले मत नोंदवा.
ब) दहशतवादी हक्क्याचा विशेष संदर्भ देऊन सागरी व्यापाराला असलेल्या नवीन धोक्याचे मूल्यमापन करा.

प्रश्न 3) 250 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही – दोन) [20]

- अ) सागरी सुरक्षेसंबंधात तटरक्षकदलाची भुमिका स्पष्ट करा.
ब) राष्ट्रीय विकासात व्यापारी नौदल (मर्चन्ट नेव्ही) ची भुमिका स्पष्ट करा.
क) 1971 च्या युद्धातील भारतीय नौदलाची उपलब्धता (अचिव्हमेन्टस) स्पष्ट करा.
ड) हिन्दी महासागरातील सत्ता संघर्ष स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) थोडक्यात टीपा द्या. (कोणत्याही – चार)

[20]

- अ) एल. टी. टी. ई.
- ब) महासागर एक संपत्ती
- क) खलाश्याची/नावड्याची सुरक्षा
- ड) सागरी प्रदुषण आणि त्यावरील उपाय
- इ) द्वीसमुह/बेटाचे सामरिक महत्व
- फ) सागरी मार्गाद्वारे दहशतवादी हक्के

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3566

[Total No. of Pages : 4

[5109]-402

M.A./M.Sc. (Semester - IV)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 403 : Disaster Management

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any one of the following within 500 words : **[20]**

- a) Critically examine the status of disaster management and rehabilitation programme in India.
- b) Discuss the role of military forces in disaster management.

Q2) Answer any one of the following within 500 words : **[20]**

- a) Explain the role of remote sensing technology in the disaster management.
- b) Discuss the role of voluntary agencies and community participation at various stages of disaster management.

Q3) Answer any two of the following within 250 words : **[20]**

- a) Write a note on post disaster relief and logistic management.
- b) Explain the principles of disaster management.
- c) Explain about the preparation measures for flood disaster.
- d) Explain about attributing information system and decision making tools in disaster management.

P.T.O

Q4) Write short notes on any four :

[20]

- a) Problems during earthquake.
- b) Role of Helicopter during flood.
- c) Precautions against fire in big and multi-stories buildings.
- d) Emergency Support System.
- e) Mitigation against Sanitation.
- f) Chemical disaster in Bhopal in 1984.

Total No. of Questions : 4]

P3566

[5109]-402

M.A./M.Sc. (Semester - IV)

संरक्षण आणि सामरिकशास्त्र

DS - 403 : आपत्ती व्यवस्थापन

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) 500 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही एक) [20]

- अ) “भारतातील आपत्ती व्यवस्थापनाची सद्यस्थिती आणि आपत्तीला बळी पडलेल्या लोकांच्या पुर्नवसनाचा कार्यक्रम” – टिकात्मक परिक्षण करा.
ब) आपत्ती व्यवस्थापनातील लष्करीदलाच्या भूमिकेबाबत चर्चा करा.

प्रश्न 2) 500 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही एक) [20]

- अ) आपत्ती व्यवस्थापनातील रिमोटसेन्सींग तंत्रज्ञानाची भूमिका स्पष्ट करा.
ब) आपत्ती व्यवस्थापनातील विविध सेवाभावी संस्था आणि सामान्य जनतेची आपत्तीदरम्यानच्या विविध टप्प्यातील भूमिका व सहभागाविषयी चर्चा करा.

प्रश्न 3) 250 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही दोन) [20]

- अ) आपत्ती नंतरची मदतयंत्रणा व पुरवठाव्यवस्थापन यावर टिपण लिहा.
ब) आपत्ती व्यवस्थापनाची तत्वे स्पष्ट करा.
क) पुर-जलमय परिस्थितीला तोडू देण्यासाठी आवश्यक असलेले विविध उपाय स्पष्ट करा.
ड) आपत्ती व्यवस्थापनातील अँट्रीव्युटींग इनफॉर्मेशन सिस्टीम आणि डिसिजन मेकींग टुल्स स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) थोडक्यात टीपा द्या (कोणत्याही चार)

[20]

- अ) भुंकंपादरम्यानच्या समस्या
- ब) जलमय परिस्थितीत (पुर दरम्यान), हेलीकॉप्टरची भूमिका
- क) मोठ्या व बहुमजली इमारतीतील आग नियंत्रणाबाबत खबरदारीचे उपाय
- ड) आणीबाणीत मदत करणारी यंत्रणा
- इ) दुष्परीणाम टाळण्याचे आरोग्यवर्धक उपाय
- फ) 1984 मधील भोपाळ येथील रासायनिक वायु गळतीची आपत्ती

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3567

[Total No. of Pages : 4

[5109]-403

M.A./M.Sc. (Semester - IV)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 405 : Contemporary Issues in Security Policy

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any one of the following within 500 words : **[20]**

- a) Discuss the post cold war geo-strategic readjustments and their implications on recent global developments related to world politics.
- b) Discuss the post cold war geo-strategic readjustments and their implications on recent global developments related to world economy.

Q2) Answer any one of the following within 500 words : **[20]**

- a) Write an essay on non-strategic issues in South Asia.
- b) Discuss India's environmental policy with reference to Copenhagen Conference.

Q3) Answer any two of the following within 250 words : **[20]**

- a) Explain about ethnic problem in Assam and its impact on India.
- b) Explain cross border terrorism in India.
- c) Explain about women empowerment.
- d) Explain about humanitarian issues.

P.T.O

Q4) Write short notes on any four :

[20]

- a) Human Rights.
- b) Comprehensive Security.
- c) Cultural Conflicts.
- d) National Security.
- e) Cold War.
- f) Energy Crisis.

Total No. of Questions : 4]

P3567

[5109]-403

M.A./M.Sc. (Semester - IV)

संरक्षण आणि सामरिकशास्त्र

DS - 405 : सुरक्षा धोरणातील तात्कालीन मुद्दे

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) 500 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही – एक) [20]

- अ) शीतयुद्धोत्तर कालखंडातील झालेले भुसामरिक बदल आणि त्याचा जागतिक राजकारणाशी संबंधित जागतिक घडामोडीवर झालेल्या परिणामाबाबत चर्चा करा.
ब) शीत युद्धोत्तर कालखंडातील झालेले भुसामरिक बदल आणि त्याचा जागतिक अर्थव्यवस्थेशी संबंधित जागतिक घडामोडीवर झालेल्या परिणामाबाबत चर्चा करा.

प्रश्न 2) 500 शब्दात उत्तर द्या (कोणतेही – एक) [20]

- अ) दक्षिण – आशियातील असामरिक मुद्दे यावर निबंध लिहा.
ब) कोपनहेगेन येथे झालेल्या सभेचा (परिषद) संदर्भ देऊन भारताच्या पर्यावरण (जागतिक हवामान) धोरणाविषयी चर्चा करा.

प्रश्न 3) 250 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही – दोन) [20]

- अ) आसाममधील वंशिक समस्या व त्याचा भारतावर झालेला परिणाम स्पष्ट करा.
ब) भारतातील सीमेपलीकडील दहशतवाद स्पष्ट करा.
क) महिला सबलीकरण स्पष्ट करा.
ड) मानवियते विषयीचे मुद्दे स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) थोडक्यात टीपा द्या (कोणतेही – चार)

[20]

- अ) मानवी हक्क
- ब) सर्वसमावेशक सुरक्षा
- क) सांस्कृतिक संघर्ष
- ड) राष्ट्रीय सुरक्षा
- इ) शीतयुद्ध
- फ) उर्जास्तोत्राबाबतचे संकट

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3568

[Total No. of Pages : 4

[5109]-404

M.A./M.Sc. (Semester - IV)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 406 : Study of Selected Conflicts in Post World War II Era

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any one of the following within 500 words : **[20]**

- a) Describe the causes of Indo-China War and strategic lessons India learnt after it.
- b) Evaluate the US policy towards Soviet military intervention in Afghanistan in 1979.

Q2) Answer any one of the following within 500 words : **[20]**

- a) Describe the causes of Indo-Pak War 1971 and strategic advantages of overwhelming victory of India over Pakistan.
- b) Discuss the politico-military and economic aspects of Iran-Iraq conflict.

Q3) Answer any two of the following within 250 words : **[20]**

- a) Explain the role of Israel Air Force in Arab Israel war of 1967.
- b) Explain the nature of "Yugoslavia problem".
- c) Why Vietnam attacked on Cambodia in eighties?
- d) Why Palestine is always at war with Israel?

P.T.O

Q4) Write short notes on any four :

[20]

- a) Gulf War 1990.
- b) Talibanisation of Afghanistan.
- c) Indo-Pak war of 1965.
- d) Camp David Agreement.
- e) US stand on Iraq after Saddam.
- f) Iran stand on Iraq after Saddam.

Total No. of Questions : 4]

P3568

[5109]-404

M.A./M.Sc. (Semester - IV)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 406 : Study of Selected Conflicts in Post World War II Era

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) 500 शब्दात उत्तर द्या (कोणतेही – एक) [20]

- अ) भारत-चीन युद्धाची कारणे आणि ह्या युद्धापासुन भारत कोणते सामरिक धडे शिकला? सविस्तर वर्णन करा.
ब) 1979 च्या अफगाणिस्तान मधील रशियन हस्तक्षेपाबाबतच्या अमेरिकन धोरणाचे मुल्यमापन करा.

प्रश्न 2) 500 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही – एक) [20]

- अ) 1971 च्या भारत-पाक युद्धाची कारणे सांगुन भारताच्या सामरिक लाभासह पाकिस्तानविरुद्ध भावनात्मक विजयाचे वर्णन करा.
ब) ईराक-ईराण संघर्षाचे राजकीय लष्करी व आर्थिक पैलू विषयी चर्चा करा.

प्रश्न 3) 250 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही – दोन) [20]

- अ) 1967 च्या अरब-ईस्राएल युद्धातील ईस्राएलच्या हवाईदलाची भूमिका स्पष्ट करा.
ब) युगास्लाव्हीया समस्येचे स्वरूप स्पष्ट करा.
क) 1980 च्या दशकात व्हीएतनामने कंबोडीयावर आक्रमण का केले?
ड) पॅलेस्टाईन नेहमीच ईस्राएलशी युद्ध का करतात?

प्रश्न 4) थोडक्यात टीपा द्या (कोणत्याही – चार)

[20]

- अ) 1990 चे पार्शियन आखाताचे युद्ध
- ब) अफगाणिस्तानचे तालीबानीकरण
- क) 1965 चे भारत – पाक युद्ध
- ड) कॅम्प डेव्हीड करार
- इ) सद्दाम हुसैन नंतरच्या ईराकबाबतची अमेरिकेची भूमिका
- फ) सद्दाम हुसैन नंतरच्या ईराकबाबतची ईराणची भूमिका

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P3569

[Total No. of Pages : 4

[5109]-405

M.A./M.Sc. (Semester - IV)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 404 : Regional Security in South Asia

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any one of the following within 500 words : **[20]**

- a) Evaluate China's role and its strategic interest in South Asian security.
- b) Evaluate extra regional power influences in the South Asian security perspectives.

Q2) Answer any one of the following within 500 words : **[20]**

- a) Critically examine India's maritime security in the light of power rivalry in Indian Ocean.
- b) Discuss the issues of regionalism in South Asia.

Q3) Answer any two of the following within 250 words : **[20]**

- a) Explain Indo-Pak relations.
- b) Explain Indo-Bangladesh relations.
- c) Explain Indo-Nepal relation.
- d) Explain Indo-Bhutan relation.

P.T.O

Q4) Write short notes on any four :

[20]

- a) Ethnicity in Sri Lanka.
- b) SAARC.
- c) Role of ideology in South Asian security.
- d) South Asia and European States.
- e) Internal problems in Pakistan.
- f) Rise of Maoism in South Asia.

Total No. of Questions : 4]

P3569

[5109]-405

M.A./M.Sc. (Semester - IV)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DS - 404 : Regional Security in South Asia

(मराठी रुपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) 500 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही एक) [20]

- अ) दक्षिण आशियांच्या सुरक्षेसंदर्भात चीनची भूमिका आणि सामरिक हिताचे मूल्यमापन करा.
ब) दक्षिण आशियाच्या सुरक्षेत असलेल्या बाह्य प्रादेशिक शक्तीच्या प्रभावाचे मूल्यमापन करा.

प्रश्न 2) 500 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही एक) [20]

- अ) हिंदी महासागरातील “सत्ता स्पर्धेचे” वातावरण लक्षात घेता भारताच्या सागरी सुरक्षेचे टिकात्मक परिक्षण करा.
ब) दक्षिण आशियातील प्रादेशिकवादा संबंधी विविध मुद्द्याबाबत चर्चा करा.

प्रश्न 3) 250 शब्दात उत्तरे द्या (कोणतेही दोन) [20]

- अ) भारत-पाक संबंध स्पष्ट करा.
ब) भारत-बांगलादेश संबंध स्पष्ट करा.
क) भारत-नेपाळ संबंध स्पष्ट करा.
ड) भारत-भूतान संबंध स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) थोडक्यात टीपा द्या (कोणत्याही चार)

[20]

- अ) श्रीलंकेतील वंशवाद
- ब) सार्क
- क) दक्षिण आशियाई सुरक्षेसंदर्भात विचारधारेची भूमिका
- ड) दक्षिण आशिया आणि युरोपियन राज्ये
- इ) पाकिस्तान मधील अंतर्गत समस्या
- फ) दक्षिण आशियातील माओवादाचा उदय

